

Liudmyla Kryvachuk
ORCID 0000-0002-3083-4781
Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Usługi społeczne dla dzieci i młodzieży w czasie pandemii COVID-19 na Ukrainie

Social services for children and youth during the COVID-19 pandemic in Ukraine

Wstęp

Doświadczenia różnych krajów pokazują, że COVID-19 może znacząco wpływać na warunki, w których dzieci i młodzież rosną i rozwijają się. Zmiany w stylu życia, ograniczona komunikacja, zakłócanie codziennych zajęć, zwiększony czas wolny, obecność, zaostrzenie i pojawienie się nowych problemów społecznych i zagrożeń w społeczeństwie mogą mieć negatywne konsekwencje dla dobrobytu, rozwoju i ochrony dzieci i młodzieży. Ponadto środki podjęte w celu zapobiegania rozprzestrzenianiu się COVID-19 i kontroli nad nim mogą stanowić zagrożenie dla dzieci i młodzieży pod względem ich ochrony. Kwarantanna i izolacja w domu, w instytucjach, a także w niektórych obszarach, mogą mieć negatywny wpływ na dzieci i młodzież. W warunkach przymusowej izolacji istnieje znaczne ryzyko zaostrzenia problemów w społeczeństwie, takich jak niewłaściwe wykonywanie obowiązków rodzicielskich, nadużywanie alkoholu, sięganie po narkotyki, przemoc domowa, znęcanie się nad dziećmi.

Dlatego szczególnie ważne jest zapewnienie jakości usług społecznych dla tych kategorii ludności, a mianowicie: dzieci i młodzieży. W związku z tym Minister Polityki Społecznej Ukrainy Łazebna stwierdza, że świadczenie usług społecznych dla dzieci i młodzieży, rodzin z dziećmi, zapewnianie praw dzieciom poddanych kwarantannie powinno być priorytetem polityki społecznej państwa na szczeblu centralnym i lokalnym (List Ministra Polityki Społecznej Ukrainy M. Łazebnej z dnia 26 marca 2020 r. nr 4245/0/2-20/37 o zapewnieniu praw dzieci w warunkach wdrożenia środków kwarantanny, 2020).

Jednocześnie warto zauważyć, że zgodnie z ustawą z dnia 17 stycznia 2019 r. nr 2671-VIII o usługach społecznych (2019), która weszła w życie 1 stycznia 2020 r., system świadczenia usług społecznych na Ukrainie jest w fazie reformowania. Dlatego ten już i tak trudny czas związany z reorganizacją systemu świadczenia usług społecznych, tworzeniem nowych centrów usług społecznych w społecznościach lokalnych, modernizacją usług społecznych, ogólnie problemem finansowania służb społecznych, jest komplikowany przez rozprzestrzenienie się COVID-19. W związku z tym funkcjonowanie służb społecznych, działalność pracowników socjalnych w tych warunkach znajdują się w obszarze zwiększonego ryzyka społecznego.

Rozprzestrzenienie się COVID-19 doprowadziło do pojawienia się nowych problemów społecznych, wyzwań i zagrożeń; w tym kontekście każdy kraj ma swoją specyfikę, w szczególności w zakresie świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży. Właściwie specyfiką tej działalności podczas rozprzestrzeniania się COVID-19 na Ukrainie, oprócz szeregu różnych złożonych problemów społecznych, jest potrzeba wzmocnienia ochrony i wsparcia dzieci, którzy wrócili ze szkół-internatów w związku ze zmianą trybu funkcjonowania zakładów opieki instytucjonalnej i wychowania dzieci, w związku z wprowadzeniem kwarantanny na Ukrainie.

Celem artykułu jest analiza systemu świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży oraz identyfikacja głównych priorytetów w tym obszarze w kontekście pandemii COVID-19 na Ukrainie.

Analiza obecnej sytuacji z COVID-19 na Ukrainie

Zanim przejdziemy bezpośrednio do problemu dotyczącego świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży w kontekście pandemii COVID-19, rozważmy krótko sytuację dotyczącą ogólnej obecnej sytuacji z COVID-19 na Ukrainie.

Pierwszy potwierdzony przypadek COVID-19 na Ukrainie odnotowano 3 marca 2020 r. (Informacje o rozprzestrzenianie się zakażenia koronawirusem COVID-19: Centrum Zdrowia Publicznego, 2020). Jednocześnie, zgodnie z uchwałą Gabinetu Ministrów Ukrainy z dnia 11 marca 2020 r. nr 211 (2020) w sprawie zapobiegania rozprzestrzenianiu się na Ukrainie ostrej choroby układu oddechowego COVID-19 spowodowanej przez koronawirusa SARS-CoV-2, a mianowicie 12 marca 2020 r. na Ukrainie wprowadzono trzytygodniową kwarantannę na terenie całego kraju.

W rezultacie władze publiczne i samorząd terytorialny zaczęły wdrażać na swoich terytoriach odpowiednie środki ograniczające, których celem było powstrzymanie rozprzestrzeniania się koronawirusa. Obejmują one zamknięcie szkół, centrów rozrywki, kawiarni i restauracji, sklepów niespożywczych, zakaz spotkań publicznych, ograniczenia transportu publicznego i inne. 25 marca 2020 r. na Ukrainie wprowadzono sytuację nadzwyczajną, kwarantanna została przedłużona na kolejny miesiąc – do 24 kwietnia 2020 r. włącznie. Po tym Gabinet Ministrów Ukrainy przedłużył kwarantannę do 11 maja 2020 r. i dalej do 22 maja 2020 r.

Następnie przyjęto ustawę z dnia 30 marca 2020 r. nr 540-IX o zmianach do niektórych aktów ustawodawczych Ukrainy mających na celu zapewnienie dodatkowych gwarancji społecznych i ekonomicznych w związku z rozprzestrzenianiem się choroby koronawirusowej (COVID-19) (2020), która zapewnia dodatkowe gwarancje społeczne i ekonomiczne w celu wspierania obywateli i przedsiębiorstw w zwalczaniu rozprzestrzeniania się koronawirusa na Ukrainie.

Zasadniczo wskaźnik zachorowalności na COVID-19 na Ukrainie wynosi 23,6 na 100 000 ludności, a wskaźnik śmiertelności z powodu COVID-19 wynosi 2,5% (Zakażenie koronawirusem COVID: Centrum Zdrowia Publicznego, 2020). Według danych oficjalnego portalu informacyjnego Gabinetu Ministrów Ukrainy „Koronawirus na Ukrainie” (2020) dotyczących obecnej sytuacji z COVID-19 od 2 maja 2020 r. na Ukrainie są:

- przetestowano – 122 752 osób;
- zakażonych – 11 413 osób;
- wyzdrowiało – 1 498 osób;
- zmarło – 279 osób.

Zwróćmy również uwagę na dane dotyczące sytuacji w szpitalach (Panele analityczne: ogólna obecna sytuacja: oficjalny portal informacyjny Gabinetu Ministrów Ukrainy, 2020), w szczególności od 2 maja 2020 r. średnie zabezpieczenie wszystkich szpitali na Ukrainie wynosi:

- zabezpieczenie sprzętu – 73,60%;
- zabezpieczenie środków ochrony – 66,45%;
- zabezpieczenie kadrowe – 76,51%.

Ze względu na przedmiot badania, należy wziąć pod uwagę obecną sytuację z COVID-19 wobec dzieci. Według danych Ministerstwa Zdrowia Ukrainy (Zakażenie koronawirusem COVID: Centrum Zdrowia Publicznego, 2020) od 2 maja 2020 r. na Ukrainie zarejestrowano:

- 1) dzieci z COVID – 771;
- 2) dzieci leczone ambulatoryjnie – 626;
- 3) dzieci hospitalizowane – 145;
- 4) dzieci *podłączone* do *aparatów* wentylacji płuc – 1.

Dzieci i młodzież w czasie pandemii COVID-19 na Ukrainie

Analizując problematykę świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży w czasie pandemii COVID-19 na Ukrainie, ważne jest wyjaśnienie pojęć „dziecko”, „młodzież”, w szczególności sposobu interpretacji tych pojęć na poziomie legislacyjnym na Ukrainie i określenia granic wiekowych.

Zgodnie z ukraińskim ustawodawstwem, w szczególności z zapisami w ustawie z dnia 24 kwietnia 2001 r. nr 2402-III o ochronie dzieciństwa (2019), pojęcie „dziecko” jest definiowane jako „osoba w wieku poniżej 18 lat (dorosłość), jeżeli zgodnie z obowiązującym go prawem nie nabywa prawa osoby dorosłej wcześniej”. W 2002 r. wprowadzono nowe pojęcia do krajowej dziedziny prawa: „małoletni” i „nieletni”. Należy zauważyć, że nowy Kodeks Rodzinny Ukrainy z dnia 10 stycznia 2002 r. nr 2947-III (2020) (wcześniej – Kodeks Ukrainy o Małżeństwie i Rodzinie), który wszedł w życie w 2004 r., zawiera interpretację tych pojęć, w szczególności: „małoletni” – „dziecko dopóki nie osiągnie wieku 14 lat, „nieletni” – „dziecko w wieku 14-18 lat”. Do 2004 r. „osoby poniżej 18 roku życia” były definiowane jako „nieletni”.

W ustawie z dnia 5 lutego 1993 r. nr 2998-XII o formacji społecznej i rozwoju młodzieży na Ukrainie (2019) zdefiniowano dwa pojęcia „nieletni” i „młodzież”, które interpretowane następująco: „nieletni” – „obywatele poniżej 18. roku życia”, „młodzież” – „obywatele Ukrainy w wieku 14–35 lat”. Warto także zaznaczyć, że zgodnie z art. 6 ustawy w 1992 roku na Ukrainie rozpoczęto tworzenie i rozwój służb społecznych.

Uważamy więc za stosowne wyróżnić następujące granice wiekowe dzieci i młodzieży na Ukrainie, które określone na poziomie ustawodawczym:

- 1) dzieci – osoby poniżej 18. roku życia;
- 2) małoletni – osoby poniżej 14. roku życia;
- 3) nieletni – osoby w wieku od 14. do 18. lat;
- 4) młodzież – osoby w wieku od 14. do 35. lat.

Biorąc pod uwagę przedział wiekowy grup wiekowych „dzieci” i „młodzież” oraz specyfikę świadczenia usług społecznych w czasie pandemii COVID-19 na Ukrainie, skupiamy się na badaniu usług społecznych dla dzieci i młodzieży w dwóch grupach wiekowych – dzieci (osoby poniżej 18. roku życia) i młodzież (osoby w wieku od 14 do 18 lat).

W świetle powyższych rozważań, uważamy, że dzieci i młodzież są dużymi, specyficznymi, wewnątrznie zróżnicowanymi grupami, które są determinowane nie tylko przez wiek, ale także przez miejsce, które zajmują w strukturze społeczeństwa oraz osobliwości rozwoju społeczno-psychologicznego. Jak stwierdza Samojułenko (2009) wśród szczególnych cech dzieci i młodzieży są podstawowe i drugorzędne. Cechy podstawowe to: anatomiczno-fizjologiczne, psychologiczno-pedagogiczne, wiekowie, cechy społeczne. Cechy drugorzędne to: miejsce zamieszkania, aktywność społeczna, wartości.

W tym kontekście ważne dowiedzieć się, jak funkcjonują te grupy, a mianowicie: dzieci i młodzież. Jednocześnie należy zauważyć, że pomimo pojawienia się w tym specyficznym i trudnym czasie zmian społecznych dla każdego społeczeństwa różnych badań, najbardziej wartościowe w kontekście omówionych problemów na Ukrainie jest badanie na temat „Jak żyje młodzież Lwowa na kwarantannie”. Badania przeprowadzone przez Instytut miasta we Lwowie w terminie od 29 marca do 6 kwietnia 2020 r. (Wyniki badania „Jak żyje młodzież Lwowa na kwarantannie?": Instytut miasta, 2020).

Według wyników badania (Instytut miasta, 2020), kwarantanna ma negatywny wpływ na emocjonalny i psychiczny nastrój młodzieży: połowa respondentów (52,9%) wspomniała o jego pogorszeniu, kolejna jedna czwarta młodych ludzi (22,6%) – stwierdziła, że ich stan emocjonalny się nie zmienił. Podczas izolacji dziewczęta są nieco bardziej emocjonalnie niestabilne niż chłopcy: 56% dziewcząt / 50% chłopców, którzy uważają, że ich stan psychiczny pogorszył się; chłopcy (27%) pozostają spokojniejsi niż dziewczęta (19%). Na pytanie „Co jest przyczyną pogorszenia nastroju emocjonalnego i psychicznego?” otrzymano następujące odpowiedzi. Pierwsze miejsce – *brak możliwości podróży* – 86%. Im starszy respondent, tym bardziej przygnębiający jest ten czynnik. Drugie miejsce – *brak bezpośredniej komunikacji z przyjaciółmi, krewnymi* – 77%; najbardziej dotyka

nastolatków w wieku 14-17 lat (85%). Co ciekawe, zgodnie z badaniem, hipoteza naukowców, że „dziewczęta będą bardziej zdenerwowane z powodu braku komunikacji na żywo” została obalona z różnicą 11%: 72% dziewcząt i 83% chłopców. Trzecie miejsce – *brak zwykłego trybu szkoleń / pracy* – 75%. Dzieci są bardziej zadowolone z kwarantanny (60% niezadowolonych), a starsza młodzież – raczej zaniepokojona takimi zmianami (78%), ponieważ prawie połowa z nich powiedziała, że nawet w dłuższej perspektywie 1-2 miesięcy może cierpieć trudności finansowe (52%). Wśród innych powodów, które niepokoją młodzież wskazano brak różnorodnych praktyk rekreacyjnych (65%). Obawy się o krewnych, którzy mogą być narażeni na ryzyko zakażenia, przeżywa jedna czwarta młodzieży (24%), dziewczęta (29%) są bardziej empatyczne niż chłopcy (19%).

Wśród praktyk rekreacyjnych, na których spędzają czas młodzi ludzie, przeważają głównie pasywne. W szczególności, z pewną odległością od innych kategorii, pierwsze dwa miejsca zajmują – *oglądanie filmów, wiadomości itp.* (71%) i *spędzanie czasu w sieciach społecznościowych* (71%). W wymiarze płci dziewczęta i chłopcy prawie tak samo lubią oglądać filmy, wiadomości itp. (odpowiednio 70% i 72%), ale dziewczęta (75%) są bardziej zainteresowane oglądaniem kanałów w sieciach społecznościowych niż chłopcy (67%). Wraz z wprowadzeniem kwarantanny odsetek młodzieży uprawiającej sport wzrósł do 53%, co jest bardzo pozytywnym aspektem, biorąc pod uwagę ograniczoną aktywność w izolacji. Dzieci wykazują największy potencjał w praktykach sportowych (67%), podczas gdy młodzież w wieku 28–35 lat jest najmniej aktywna (47%).

Chęć doskonalenia swoich umiejętności i wiedzy poprzez kursy na platformach internetowych wyraziło 44% młodzieży. Motywacja do nauki jest ściśle związana z wiekiem: im młodszy jest młody człowiek, tym bardziej wykazuje chęć uczenia się. Według badania 67% nastolatków (14–17 lat), prawie 57% młodych ludzi w wieku 18–22 lat, nieco mniej (43%) w wieku 23–27 lat i tylko jedna trzecia (34%) rozpoczęła naukę online podczas kwarantanny – młodzi ludzie w wieku 28–35 lat.

Kwarantanna ma również negatywne konsekwencje, w tym fascynację młodych ludzi wirtualną rzeczywistością; jedna trzecia młodych ludzi (30%) – jest jeszcze bardziej podatna na izolację, w szczególności poprzez spędzanie wolnego czasu w grach online, symulatorach i innych. Liczba ta jest trzykrotnie wyższa wśród chłopców (49%) niż dziewcząt (15%). Jeszcze większym problemem jest to, że uzależnienie od hazardu wzrasta w najmłodszej grupie wiekowej. Według badania prawie 41% dzieci w wieku 14–17 lat spędza czas na grach online.

Jeśli chodzi o środki zapobiegawcze, 98% respondentów często myje ręce, 94% ma ograniczony ruch środkami transportu publicznego, 94% ma ograniczoną komunikację z krewnymi (54% z nich – całkowicie, 39% – sytuacyjne). Pomimo zalecenia zakupu środka antyseptycznego, tylko 82% ma go przy sobie (67% z nich zawsze ma go przy sobie, kolejne 15% – w zależności od sytuacji); chłopcy z różnicą 14% zignorowali tę radę bardziej niż dziewczęta: 89% / 75%. W warunkach kwarantanny 77% respondentów poinformowało swoich starszych krewnych (rodziców, dziadków i innych) o środkach, jakie należy podjąć w walce z COVID-19. Co ważne, dziewczęta i chłopcy byli równie empatyczni: odpowiednio 77% i 76%.

Mówiąc o wpływie COVID-19 na dzieci i ich rodziny, należy zwrócić uwagę na poglądy ekspertów w tej dziedzinie. W szczególności, zdaniem Wołynec, eksperta do spraw praw dzieci, podczas kwarantanny wprowadzonej przez COVID-19 „przemoc w rodzinie nieuchronnie wzrośnie z jednego prostego powodu – dla rodzin jest wiele bardziej stresujących sytuacji. Oczywiście rodzice zwiększą czas spędzony i komunikują się z dzieckiem, a to nie tylko pozytywna komunikacja, ale także negatywna. To jest prawo zamkniętej przestrzeni. Jeśli wcześniej w rodzinie nie było konfliktów, teraz mogą się pojawić. Jeśli relacje w rodzinie były sprzeczne, teraz się nasilą”. Według Wołynec do końca tego 2020 roku oczekuje się co najmniej 170 000 odwołań do służb społecznych dotyczących przemocy domowej (Jak na rodziny ukraińców wpłynie długa kwarantanna, 2020).

Potwierdza to także ekspert z dziedziny praw dzieci – Narodowy Dyrektor Programowy MOC FC „SOS Wioski Dziecięce Ukrainy”. Jak sugeruje Kasjanowa w sytuacji kwarantanny, gdy cała rodzina przez długi czas jest zamknięta w jednym miejscu, poziom agresji wzrasta. Dlatego organizacje pozarządowe działające na rzecz dzieci są aktywnie zaangażowane w tę sytuację. W szczególności, jak zauważa Kasjanowa, MOC FC „SOS Wioski Dziecięce Ukrainy” jako „organizacja współpracująca z rodzinami i dziećmi, stara się teraz robić, co w naszej mocy, w tych warunkach. Teraz, o ile to możliwe, należy wyjaśnić ludzi, zasugerować, jak zminimalizować różne zagrożenia społeczne. Dlatego uruchomili platformę o tym, jak działa rodzina, jak zająć siebie i swoje dzieci, jak zmniejszyć agresję” (Jak na rodziny ukraińców wpłynie długa kwarantanna, 2020).

Należy zauważyć, że z powodu czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty, wprowadzenia innych środków w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, które powodują całonocny pobyt dzieci w domu, także rodzin z dziećmi, utraty stałego źródła dochodów rodziców, wzrasta ryzyko niespełnienia przez rodziców potrzeb życiowych dzieci

(żywienia, bezpieczeństwa, przedmioty higieny, odpowiednia opieka, opieka medyczna), szczególnie w rodzinach w trudnych okolicznościach życiowych. Kryzys dotknął przede wszystkim rodziny z dziećmi – około połowa (49,9%) gospodarstw domowych z dziećmi żyje poniżej granicy ubóstwa (Zmniejszenie wpływu pandemii COVID-19 na wrażliwe dzieci i wrażliwe rodziny: zalecane środki ochrony socjalnej: UNICEF, 2020). W związku z tym kwarantanna ma wielowymiarowy wpływ na rodziny z dziećmi, a spowolnienie gospodarcze może doprowadzić do gwałtownego wzrostu wskaźnika ubóstwa rodzin z dziećmi, jeśli nie zostaną podjęte natychmiastowe działania.

Usługi społeczne dla dzieci i młodzieży na Ukrainie: zasady prawne i instytucjonalne

Typowe podejście prezentowane przez zachodnich badaczy z lat 80., zajmujących się polityką społeczną, przedstawił Esping-Andersen (1999, za: Elfringiem, 1989), który zdefiniował „usługi społeczne” następująco: „...różnią się od pozostałych tym, że mają nierynkowy charakter. Są one głównie udzielane przez państwo, ale też przez organizacje działające nie dla zysku, prywatne firmy i profesje. W tych ostatnich przypadkach zwykle są subsydiowane przez państwo. Podsektor usług społecznych składa się z czterech kategorii: właściwych dla państwa (usługi cywilne i wojskowe), usług zdrowotnych, usług edukacyjnych oraz różnorodnych usług społecznych”.

Zasady prawne świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży na Ukrainie zostały określone w ustawie z dnia 21 czerwca 2001 r. nr 2558-III o pracy socjalnej z rodzinami, dziećmi i młodzieżą (2020) oraz w ustawie z dnia 17 stycznia 2019 r. nr 2671-VIII o usługach społecznych (2019), która weszły w życie 1 stycznia 2020 r. Należy zauważyć, że do 2020 r. funkcjonowała ustawa z dnia 19 czerwca 2003 r. nr 966-IV o usługach społecznych (2003), która po raz pierwszy nakreśliła system świadczenia usług społecznych na Ukrainie. W tym samym czasie, w 2003 r. rozpoczęto tworzenie i rozwój „państwowych standardów usług społecznych” dla różnych kategorii, w tym dzieci i młodzieży. W nowoczesnych społecznych warunkach na Ukrainie trwa proces reformy i modernizacji systemu świadczenia usług społecznych, powstają centra usług społecznych w społecznościach lokalnych.

Należy zauważyć, że w tym trudnym czasie pandemii COVID-19 na Ukrainie przyjęto przepisy dotyczące stworzenia i działalności centrów usług społecznych (uchwała Gabinetu Ministrów Ukrainy z dnia 3 marca 2020 r. Nr 177

o standardowych przepisach dotyczących centrum świadczenia usług społecznych, 2020), które mają być stworzone w ramach procesów decentralizacji w społeczeństwie ukraińskim. Według Slozanskej i Horishnej (2016), proces decentralizacji oraz świadczenia usług społecznych w społecznościach lokalnych w miejscu zamieszkania odbiorców usług społecznych dopiero się rozpoczął i wymaga wiele wysiłku, zarówno ze strony władzy państwowej, jak i społeczeństwa, aby mówić o jego skuteczności i wydajności.

Na poziomie legislacyjnym na Ukrainie, w szczególności w ustawie z dnia 17 stycznia 2019 r. nr 2671-VIII o usługach społecznych (2019) pojęcie „usługi społeczne” jest definiowane jako „działania mające na celu zapobieganie trudnym okolicznościom życiowym, przewyższanie takich okoliczności lub minimalizowanie ich negatywnych konsekwencji dla osób / rodzin w nich”. Z kolei „trudne okoliczności życiowe” są interpretowane jako „okoliczności, które negatywnie wpływają na życie, zdrowie i rozwój osoby, funkcjonowanie rodziny, który osoba / rodzina nie jest w stanie samodzielnie pokonać” (ustawia z dnia 17 stycznia 2019 r. nr 2671-VIII o usługach społecznych, 2019).

W tym kontekście uważamy za stosowne zauważyć, że zgodnie z prawem krajowym, w szczególności według uchwały Gabinetu Ministrów Ukrainy z dnia 21 listopada 2013 r. nr 896 o zatwierdzeniu procedury identyfikacji rodzin (osób) znajdujących się w trudnych okolicznościach życiowych, świadczenia im usług społecznych i wsparcia społecznego dla takich rodzin (osób) (2020), „rodziny (osoby) w trudnych okolicznościach życiowych” obejmują „rodziny (osoby), które nie są w stanie przewyżżyć lub zminimalizować negatywnego wpływu takich okoliczności:

- 1) znęcanie się nad dzieckiem w rodzinie;
- 2) brak stałego miejsca pracy dla sprawnych członków rodziny (osoba);
- 3) brak mieszkań przeznaczonych i odpowiednich do zamieszkania;
- 4) odbywanie kary w formie ograniczenia wolności lub uwięzienia na czas określony, zatrzymania jednego z członków rodziny (osoba), przemocy domowej (w tym wobec dziecka);
- 5) długotrwała choroba, stwierdzona niepełnosprawność (w tym dzieci), wrodzone wady rozwojowe fizycznego i psychicznego, ubóstwo, bezrobocie jednego z członków rodziny (osoby), które negatywnie wpływa na wykonywanie obowiązków rodzicielskich, prowadzi do niewłaściwego utrzymania dziecka i opieki;

- 6) sposób życia, w wyniku którego jeden z członków rodziny (osoba) częściowo lub całkowicie nie ma możliwości samodzielnego dbania o życie osobiste i uczestniczenia w życiu publicznym;
- 7) uchylenie się rodziców od wypełniania obowiązków związanych z wychowaniem dziecka;
- 8) odebranie dziecka z rodziny bez pozbawiania rodziców praw rodzicielskich;
- 9) klęska żywiołowa;
- 10) dyskryminacja osób i / lub grup osób”.

Realizacja polityki społecznej w każdym państwie, w szczególności w kontekście świadczenia różnorodnych usług społecznych, zależy w dużej mierze od skutecznej działalności odpowiednich instytucji państwowych i organizacji pozarządowych. Świadczenie usług społecznych dla dzieci i młodzieży na Ukrainie odbywa się na trzech poziomach:

- poziom centralny;
- poziom regionalny;
- poziom terytorialny (poziom lokalny).

Na poziomie centralnym rozwój usług społecznych dla dzieci i młodzieży oraz ochrona praw dzieci należy do kompetencji Ministerstwa Polityki Społecznej Ukrainy (*Міністерство соціальної політики України*), w skład którego wchodzi Dyrektorat Rozwoju Usług Społecznych i Ochrony Praw Dzieci (*Директорат розвитку соціальних послуг та захисту прав дітей*). Ważną rolę odgrywa Instytut Rzecznika Praw Dziecka, który działa przy Instytucie Prezydenta Ukrainy (*Уповноважений Президента України з прав дитини*).

Na poziomie regionalnym i terytorialnym (lokalnym) funkcjonują Służby ds. dzieci (*Служби у справах дітей*) i Centra służb społecznych dla rodzin, dzieci i młodzieży (*Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді*), które mają odpowiednie uprawnienia do świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży. Badania sugerują, że na obecnym etapie formowania i rozwoju państwa na Ukrainie trwa reforma decentralizacji i modernizacji systemu świadczenia usług społecznych, w szczególności świadczenia usług społecznych w społecznościach lokalnych, które potrzebują wprowadzenia innowacji społecznych w tym obszarze (Ocena istniejących modeli i praktyk pracy socjalnej i usług społecznych na poziomie społeczności lokalnej, 2017).

Ukraina ma dobrze rozwiniętą sieć organizacji pozarządowych działających w dziedzinie świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży, jednocześnie

naależy zauważyć, że początki aktywnego rozwoju tej sieci sięgają 2014 roku. Właśnie wtedy powstało SP „Ukraińska sieć na rzecz praw dzieci” (2020), która obejmuje dziś ponad 20 organizacji pozarządowych. Wśród nich: „SOS Wioski Dziecięce” (МБО „Благодійний фонд „СОС дитяче містечко”), „Dobrostan dzieci” (ВБО „Український фонд „Благополуччя дітей”), „Partnerstwo dla każdego dziecka” (МБО „Партнерство Кожній дитині”), „Ukraińska fundacja zdrowia publicznego” (МБФ „Українська фундація громадського здоров'я”), „Nadzieja i mieszkanie dla dzieci” (ПБО „Надія і житло для дітей”).

Świadczenie usług społecznych dla dzieci i młodzieży w czasie pandemii COVID-19 na Ukrainie – główne priorytety

Sytuacja z COVID-19 na Ukrainie, podobnie jak w każdym innym państwie, wymagała nakreślenia głównych priorytetów i najbardziej optymalnych decyzji w sprawie świadczenia usług społecznych dla różnych kategorii ludności, w tym usług społecznych dla dzieci i młodzieży. Jak zauważyła w tym kontekście Minister Polityki Społecznej Ukrainy Łazebna, „wyzwania, przed którymi stoimy dzisiaj, wymagają krytycznej analizy sytuacji, uczciwego dialogu, zrozumienia i szybkiej reakcji, jasnej koordynacji działań i współpracy” (Ministerstwo Polityki Społecznej Ukrainy, 2020).

Na podstawie analizy procesów wdrażania polityki społecznej na Ukrainie, różnych nowoczesnych procesów społecznych oraz systemu świadczenia usług społecznych w tej trudnej sytuacji, postaramy się zidentyfikować główne priorytety świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży w czasie pandemii COVID-19 na Ukrainie.

I priorytet – dostosowanie systemu świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży w czasie pandemii COVID-19.

Wprowadzenie aktywnych środków kwarantanny na Ukrainie spowodowało potrzebę dostosowania systemu świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży do nowych warunków. Zmiany w funkcjonowaniu społeczeństwa wynikające z kwarantanny nie zawieszają obecnego ustawodawstwa w zakresie ochrony praw dzieci i świadczenia usług społecznych na rzecz dzieci i młodzieży. Dlatego też, biorąc pod uwagę ograniczoną mobilność pracowników socjalnych i ogółu ludności, a także zasadniczą potrzebę świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży, Ministerstwo Polityki Społecznej Ukrainy opracowało Algorytm działań z zakresu ochrony praw dzieci i pomocy społecznej dla rodzin

z dziećmi w czasie kwarantanny (List Ministra Polityki Społecznej Ukrainy M. Lazebnej z dnia 26 marca 2020 r. nr 4245/0/2-20/37 o zapewnieniu praw dzieci w warunkach wdrożenia środków kwarantanny, 2020).

W tym kontekście analiza obecnej sytuacji na Ukrainie w czasie pandemii COVID-19 w zakresie ochrony praw dzieci i młodzieży, pomocy społecznej dla rodzin z dziećmi, zapewniania im usług społecznych umożliwia zidentyfikowania podstawowych środków w tym obszarze:

1. Dostosowanie działalności służb ds. dzieci, centrów służb społecznych dla rodzin, dzieci i młodzieży wraz z wydziałami edukacji i nauki, opieki zdrowotnej do skutecznego funkcjonowania i świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży w czasie pandemii COVID-19.
2. Identyfikacja dzieci i młodzieży znajdujących się w trudnych okolicznościach życiowych, dzieci pozostawionych bez opieki rodzicielskiej, w szczególności odwiedzając ich pracownikami socjalnymi służb ds. dzieci, centrów służb społecznych dla rodzin, dzieci i młodzieży, a w *razie* bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka, przemocy w rodzinie – wraz z pracownikami policji i służby zdrowia.
3. Zapewnienie działalności organów opiekuńczych w podejmowaniu decyzji o umieszczeniu dzieci pozostawionych bez opieki rodzicielskiej, rozwiązywanie problemów związanych z dziećmi bezdomnymi i zaniedbanymi.
4. Wprowadzeniemonitorowaniasytuacjidzieci,którewróciłydoswoichrodzin z zakładów opieki instytucjonalnej i wychowania (szkół-internatów), dzieci, które pozostały w tych zakładach oraz zapewnienia im pomocy społecznej, a w razie konieczności interwencji medycznej.
5. Identyfikacja w regionach zakładów opieki zdrowotnej, które będą mogły pomieścić dzieci pozostawione bez opieki rodzicielskiej z uwagi na fakt, że ich rodzice lub przedstawiciele prawni są hospitalizowani w związku z COVID-19, aby zapewnić natychmiastową izolację takie dzieci.
6. Mobilizacja zasobów samorządów terytorialnych, połączonych wspólnoterytorialnych (*ОТГ – об'єднані територіальні громади*), w tym przedsiębiorstw, wolontariuszy, organizacji pozarządowych i religijnych na rzecz świadczenia usług społecznych dla dzieci, młodzieży, rodzin w trudnych okolicznościach życiowych.

W celu zwiększenia potencjału zasobów w zakresie świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży Ministerstwo Polityki Społecznej Ukrainy opracowuje platformę informacyjną „Pomoc w pobliżu” w celu koordynacji zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego, biznesu i wolontariuszy, osób zapewniających

pomoc różnym grupom ludności w potrzebie, zwłaszcza dzieciom i młodzieży. Należy od razu zauważyć, że w zakresie pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży, zapewniania im usług społecznych, koordynująca i najbardziej potężną działalność prowadzona przez SP „Ukraińską sieć na rzecz praw dzieci”.

II priorytet – świadczenie usług społecznych i zapewnienie praw dzieci, które wróciły do swoich rodzin z zakładów opieki instytucjonalnej (szkół-internatów) podczas kwarantanny.

Potrzeba wzmocnienia systemu pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży, w szczególności potrzeba modernizacji procesu świadczenia usług społecznych dla dzieci powracających do rodzin z zakładów opieki instytucjonalnej i edukacji (szkół-internatów) wynika w szczególności ze zmiany trybu funkcjonowania tego typu instytucji w czasie pandemii COVID-19. Należy zauważyć, że mówimy przede wszystkim o dzieciach, które mają rodziców i przebywali w zakładach opieki instytucjonalnej i edukacji, w różnego typu szkołach-internatach. Na Ukrainie obecnie trwa reforma deinstytucjonalizacji – reforma systemu opieki instytucjonalnej i wychowania dzieci.

Według danych Ministerstwa Polityki Społecznej Ukrainy (2020) 42 tys. wychowanków z 435 szkół-internatów (80% z nich to dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi), którzy z różnych przyczyn przebywali w zakładach opieki całodobowej, w czasie COVID-19 na Ukrainie zwrócono ich rodzinom. Problem polega na tym, że dzieci zwrócono ich rodzinom bez określania zdolności każdej rodziny, w celu zapewnienia potrzeb dzieci, zwłaszcza ich bezpieczeństwa.

Wśród podstawowych środków w zakresie świadczenia usług społecznych i zapewnienia praw dzieciom, które wróciły do swoich rodzin z zakładów i opieki instytucjonalnej i wychowania podczas kwarantanny, zainicjowanych przez Ministerstwo Polityki Społecznej Ukrainy, należy wyróżnić następujące:

1. Utworzenie przez służby ds. dzieci informacje o dzieci, które całodobowe przebywali (więcej niż trzy-cztery noce w tygodniu) w zakładach opieki instytucjonalnej i wychowania (szkołach-internatach) i wróciły do rodzin po wprowadzeniu kwarantanny.
2. Zaangażowanie pracowników zakładów opieki instytucjonalnej i wychowania dzieci w celu monitorowania sytuacji powyższej kategorii dzieci w rodzinach, do których wrócili dzieci, oraz wprowadzenie cotygodniowego informowania na temat służb ds. dzieci o wynikach tego monitorowania w celu podjęcia natychmiastowych działań na rzecz bezpieczeństwa dzieci w przypadku wystąpienia zagrożenia.

3. Monitorowanie (w tym zdalne) zapewniania praw dzieci, które wróciły do swoich rodzin z zakładów opieki instytucjonalnej i edukacji, poprzez specjalistów z zakresu świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży – pracowników socjalnych służb ds. dzieci i centrów służb społecznych dla rodzin, dzieci i młodzieży, w tym:
- analiza informacji o dzieci i identyfikacja rodzin, w których istnieje najwyższe prawdopodobne ryzyko nieodpowiedniego zaspokojenia potrzeb dzieci i naruszenia ich praw;
  - komunikacja (online, telefoniczna) i konsultacje z dzieckiem, jego rodzicami, innymi przedstawicielami prawnymi, osobami, w których rodzinie jest dziecko, dotyczące stanu zaspokojenia potrzeb dziecka, istniejących problemów w rodzinie, niezbędnej pomocy społecznej, odpowiedzialności rodziców za opiekę i wychowanie dziecka;
  - identyfikacja prawdopodobnych zagrożeń dla życia i zdrowia dziecka oraz, w razie potrzeby, ocena poziomu jego bezpieczeństwa z udziałem przedstawicieli służb zdrowia i policji;
  - zapewnienie pomocy społecznej dla rodziny, w tym świadczenie usług społecznych.

Należy zauważyć, że obecne stresujące warunki zwiększają prawdopodobieństwo zaniedbania, a nawet krzywdzenia dzieci, stosowania przemocy w rodzinie i zwiększają ryzyko instytucjonalizacji dzieci (powrót do zakładów opieki instytucjonalnej i wychowania – szkół-internatów) po kwarantannie. Ponadto z powodu braku środków ochrony indywidualnej pracownicy socjalni nie są w stanie odwiedzać i monitorować rodzin tak często, jak to konieczne. Dlatego w tych warunkach ważne jest zapewnienie świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży w miejscu zamieszkania, biorąc pod uwagę istniejące warunki i możliwości przy zaangażowaniu i maksymalnym wykorzystaniu dodatkowych zasobów zarówno na poziomie państwa, jak i na społeczności lokalnej.

Biorąc pod uwagę obecną sytuację, UNICEF zaleca, aby w kontekście pandemii COVID-19 na Ukrainie, najpierw zapewnić wsparcie i nadzór rodzinom zagrożonym, w tym pomoc finansową i materialną dla rodzin zagrożonych społecznie, rodzinom, do których wróciły dzieci z zakładów opieki instytucjonalnej i wychowania; po drugie, władze lokalne muszą podać jasne instrukcje i wsparcie w celu ochrony pracowników socjalnych służb społecznych, aby mogli odwiedzać rodziny, do których powróciły dzieci; po trzecie, władze muszą dopilnować, aby podczas pandemii korzystanie ze szkół-internatów, w tym przebywanie w zakładach tego typu dzieci, było zminimalizowane w czasie pandemii COVID-19 (UNICEF in Ukraine, 2020).

III priorytet – pomoc społeczna dla rodzin z dziećmi i ochrona praw dzieci w kontekście pandemii COVID-19.

Pomoc społeczna dla rodzin z dziećmi i ochrona praw dzieci w kontekście pandemii COVID-19 wymagają szczególnej uwagi. Jak wspomniano powyżej, w celu świadczenia skutecznych usług społecznych dla dzieci i młodzieży ważne jest, aby zmaksymalizować mobilizację potencjalnych zasobów, zwłaszcza przez instytucje społeczeństwa obywatelskiego, organizacje pozarządowe, które mają pewien potencjał, który jest szczególnie poszukiwany w czasie pandemii COVID-19. Z tego punktu widzenia zwrócimy uwagę na wideo-spotkanie, które odbyło się 5 maja 2020 r. pomiędzy przedstawicielami władzy państwowej (Minister Polityki Społecznej Ukrainy, Rzecznik Praw Dziecka, Ombudsman ds. przestrzegania praw dzieci i rodziny, Generalny Dyrektor Dyrektoratu rozwoju usług społecznych i praw dziecka) oraz przedstawicielami organizacji pozarządowych działających w zakresie świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży. Omówiono kwestie ochrony praw dzieci i młodzieży, które są obecnie pilne i ważne w sytuacji pandemii COVID-19 na Ukrainie, w szczególności:

- 1) reformy deinstytucjonalizacji i ochrony praw dzieci i młodzieży;
- 2) pomoc społeczna rodzinom z dziećmi w czasie pandemii COVID-19;
- 3) rozwój usług społecznych w społecznościach lokalnych;
- 4) zwiększenie liczby specjalistów w zakresie pomocy społecznej i świadczenia usług społecznych dla rodzin, dzieci i młodzieży;
- 5) rozwój rodzinnych form opieki i wychowania dzieci-sierot i dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej;
- 6) przeprowadzenie oceny jakościowej potrzeb rodzin z dziećmi, do których powróciły dzieci ze szkół-internatów (Rzecznik Praw Dziecka przy Prezydencie Ukrainy, 2020).

Analizując priorytety w zakresie świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży, szczególną uwagę należy zwrócić na problematykę wsparcia społecznego dla rodzin z dziećmi, zwłaszcza pomocy społecznej dla rodzin z dziećmi, które znajdują się w trudnej sytuacji finansowej. I właśnie w tym okresie najbardziej narażone są rodziny z dziećmi (Zmniejszenie wpływu pandemii COVID-19 na wrażliwe dzieci i wrażliwe rodziny: zalecane środki ochrony socjalnej: UNICEF, 2020). I ponownie zwracamy się do opinii Ministra Polityki Społecznej Ukrainy Łazebnej, która sugeruje, że „ludzie tracą środki do życia, dlatego oferujemy dodatkowe programy pomocy społecznej dla rodzin z dziećmi podczas kwarantanny” (Ministerstwo Polityki Społecznej Ukrainy, 2020). W rzeczywistości takie środki mające na celu wsparcie społeczne rodzin z dziećmi podczas

kwarantanny są określone odpowiednią uchwałą Gabinetu Ministrów Ukrainy z dnia 8 kwietnia 2020 r. nr 264 o niektórych kwestiach świadczenia państwowej pomocy społecznej (2000).

W szczególności, zwracamy uwagę na wprowadzenie zasiłków na dzieci dla indywidualnych przedsiębiorców – z takiej pomocy może skorzystać około 300 tys. rodzin z dziećmi. Zostanie on zapewniony dla każdego dziecka poniżej 10. roku życia w wysokości minimum egzystencji (dla dzieci poniżej 6 lat – 1 779 UAH; dla dzieci w wieku od 6 do 10 lat – 2 218 UAH), a także przysługuje obywatelom, którzy stracili pracę lub nie mogą znaleźć pracy podczas kwarantanny, dostęp do pomocy społecznej dla rodzin z dziećmi o niskich dochodach, która z kolei obejmuje dopłaty dla każdego dziecka. Wsparcie to obejmie około 100 tys. obywateli Ukrainy. Średnia miesięczna kwota pomocy dla rodziny o niskich dochodach z dziećmi wynosi od 2 800 UAH do 3 020 UAH (Uchwała Gabinetu Ministrów Ukrainy z dnia 8 kwietnia 2020 r. nr 264 o niektórych kwestiach świadczenia państwowej pomocy społecznej, 2020).

IV priorytet – wsparcie psychospołeczne dla dzieci i młodzieży, które znajdują się w strefie linii demarkacyjnej (Doniecki, Ługański reg.).

Jednym ze skutecznych mechanizmów poprawy jakości świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży w czasie pandemii COVID-19, w szczególności w kontekście zdolności i zwiększania zasobów, jest zaangażowanie i aktywizacja działalności organizacji pozarządowych działających w tym obszarze. Jeśli mówimy o konkretnych projektach, to właściwie organizacja pozarządowa wspomniana powyżej, w szczególności MOC FC „SOS Wioski Dziecięce Ukrainy” w dniach 3-4 maja 2020 r. uruchomiła nowy projekt „Wsparcie psychospołeczne i edukacyjne dla dzieci i rodzin wrażliwych podczas kwarantanny i kryzysu spowodowanego pandemią COVID-19” (Międzynarodowa Organizacja Charytatywna „SOS Wioski Dziecięce Ukrainy”, 2020). Głównym celem tego projektu jest złagodzenie psychospołecznego wpływu kryzysu spowodowanego pandemią COVID-19 na wrażliwe dzieci, młodzież i ich rodziny, dzieci-sieroty i dzieci, pozbawione opieki rodzicielskiej w Sewerodoniecku i Stancyi Ługańskiej (obwód Ługański). Projekt jest realizowany przez Ługański Regionalny Oddział MOC FC „SOS Wioski Dziecięce Ukrainy”.

V priorytet – rozwój kompetencji zawodowych pracowników socjalnych służb społecznych w czasie pandemii COVID-19.

Biorąc pod uwagę wyzwania społeczne, zagrożenia i nowe warunki świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży w kontekście pandemii COVID-19, istnieje potrzeba rozwoju i doskonalenia kompetencji zawodowych pracowników socjalnych służb społecznych, wyjaśnienia nowych mechanizmów działalności, a także identyfikowanie problemów istniejących na poziomie lokalnym, które należy rozwiązać, biorąc pod uwagę istniejącą specyfikę świadczenia usług społecznych w czasie pandemii COVID-19.

Należy zauważyć, że podczas kwarantanny w czasie pandemii COVID-19, Ministerstwo Polityki Społecznej Ukrainy (2020) wraz z Rzecznikiem Praw Dziecka (2020), organizacjami pozarządowymi „Partnerstwo „Dla Każdego Dziecka”, „Międzynarodowy Centrum Rozwoju i Przywództwa” zapoczątkowało prowadzenie dla pracowników socjalnych webinarów-szkoleń online na temat „Ochrona praw dzieci i wsparcie rodzin w czasie pandemii Covid-19”. W szczególności podczas pierwszego takiego szkolenia, które odbyło się 29 kwietnia 2020 r. na temat „Zapewnienie ochrony dzieci w czasie kwarantanny” rozważano:

- prawne i organizacyjne zasady zapewnienia ochrony dzieci i młodzieży w czasie pandemii COVID-19;
- algorytm działań w zakresie organizacji monitorowania sytuacji dzieci i rodzin z dziećmi znajdujących się w trudnych okolicznościach życiowych;
- algorytm działań w zakresie organizacji monitorowania sytuacji dzieci powracających ze szkół-internatów;
- procedurę prowadzenia wizyty w rodzinie w czasie kwarantanny;
- bezpieczeństwo pracowników socjalnych służb społecznych.

Takie szkolenia są skierowane przede wszystkim do specjalistów w zakresie pomocy społecznej, pracowników socjalnych, w tym kierowników i pracowników służb ds. dzieci i centrów służb społecznych dla rodzin, dzieci i młodzieży, przedstawicieli samorządów terytorialnych, organizacji pozarządowych, wszystkich struktur i organizacji, które działają w zakresie świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży oraz zapewnienia ich praw. Następujące szkolenia z tej serii poświęcone będą następującym zagadnieniom:

- prowadzenie oceny bezpieczeństwa dziecka;
- mechanizmy oceny potrzeb rodziny / osoby;
- procedura odebrania i umieszczenia dzieci w rodzinnych formach opieki i wychowania w czasie kwarantanny;
- organizacja działalności komisji ds. ochrony dziecka (funkcjonuje na poziomie lokalnym).

VI priorytet – bezpieczeństwo pracowników socjalnych w procesie świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży w kontekście pandemii COVID-19.

Ważnym aspektem w działalności pracowników socjalnych jest kwestia bezpieczeństwa, w szczególności kwestia ta nabrała nowego wymiaru w kontekście pandemii COVID-19. Oczywiście jest, że na początku wprowadzenia środków kwarantanny w marcu 2020 r. jedną z najbardziej aktualnych kwestii było zapewnienie pracownikom socjalnym środków ochrony osobistej. Jak zauważa Kłoczko (2000), przewodniczący organizacji pozarządowej „Prawo do rodziny”, „kiedy rozmawiam z dyrektorami centrów społeczno-psychologicznej rehabilitacji dzieci, to te instytucje nie dysponują obecnie wystarczającą liczbą niezbędnych środków”. Jest to zrozumiałe, ponieważ problem dotyczy nie tylko pracowników socjalnych, podobny problem dotyczy również pracowników innych obszarów, w szczególności zapewnienie osobistego wyposażenia ochronnego dla pracowników służby zdrowia. Jednak w odniesieniu do bezpieczeństwa pracowników socjalnych w świadczeniu usług społecznych dla dzieci i młodzieży w kontekście pandemii COVID-19 kwestia ta jest obecnie jednym z priorytetów Ministerstwa Polityki Społecznej Ukrainy.

VII priorytet – zwiększenie potencjału kadrowego w systemie usług społecznych dla dzieci i młodzieży w czasie pandemii COVID-19.

W kontekście pandemii COVID-19 dzieci, młodzież i rodziny w trudnych okolicznościach życiowych znajdują się w obszarze zwiększonej uwagi pracowników socjalnych. Według danych Ministerstwa Polityki Społecznej Ukrainy (2020) tylko w okresie kwarantanny zidentyfikowano 35 tys. rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej. Rodziny, do których dzieci powróciły z szkół-internatów również wymagają dodatkowej uwagi, jak wspomniano powyżej.

Zrozumienie złożoności sytuacji w czasie pandemii COVID-19 na Ukrainie i potrzeby świadczenia usług społecznych ze względu na rosnącą liczbę dzieci, młodzieży i rodzin potrzebujących profesjonalnej pomocy społecznej, niewystarczającej obsady kadrowej systemu usług społecznych, w tym niewystarczającej liczby pracowników socjalnych, podejmowano przez władzę państwową rozważania na temat zwiększenia zabezpieczenia kadrowego w tym obszarze. W szczególności, aby przezwyciężyć konsekwencje COVID-19 na Ukrainie, Ministerstwo Polityki Społecznej Ukrainy ogłosiło decyzję o wprowadzeniu 7 922 nowych stanowisk pracowników socjalnych – specjalistów w zakresie świadczenia usług społecznych (Ministerstwo Polityki Społecznej Ukrainy, 2020). Należy

zauważyć, że mówimy o pracownikach socjalnych, którzy pracują w Służbach ds. dzieci i Centrach służb społecznych dla rodzin, dzieci i młodzieży.

Należy zauważyć, że na początku 2020 r. łączna liczba pracowników socjalnych w regionach wynosiła ponad 3 tys. pracowników socjalnych, więc możemy twierdzić, że wzrost liczby pracowników socjalnych wyniesie 70%, tj. całkowita liczba powinna wynosić po wprowadzeniu nowych stanowisk ponad 11 tys. pracowników socjalnych. Decyzja została podjęta przez Ministerstwo Polityki Społecznej Ukrainy bezpośrednio w czasie pandemii COVID-19, 6 maja 2020 r. Jest ta decyzja niezwykle ważna, istotna i ma strategiczne znaczenie dla rozwoju usług społecznych dla dzieci i młodzieży na Ukrainie. Przyczyni się to polepszenia działalności w zakresie świadczenia usług społecznych dla dzieci, młodzieży, potrzebujących rodzin, maksymalnego zasięgu ich pracy socjalnej, zapobiegania zjawiskom patologicznym, zwiększenia wydajności usług społecznych w tym obszarze.

Podsumowanie

Podczas pandemii COVID-19 na Ukrainie, podobnie jak w innych krajach, wzrosło zapotrzebowanie na pomoc społeczną dla dzieci i młodzieży, a także dla rodzin z dziećmi w trudnych okolicznościach życiowych. Sytuacja z COVID-19 może szybko zmienić kontekst, w którym żyją dzieci i młodzież. Środki kwarantanny także tworzą nowe stresory dla rodziców i opiekunów. Dzieci i młodzież są najbardziej wrażliwymi grupami, odpowiednio najbardziej narażonymi na zagrożenia społeczne. Dlatego przy świadczeniu usług społecznych należy zwrócić szczególną uwagę na zagrożenia w zakresie ochrony dzieci i młodzieży, w szczególności: przemoc fizyczną i emocjonalną, przemoc domową, zdrowie psychiczne i presję psychospołeczną, izolację społeczną (Minimum Standards for Child Protection in Humanitarian Action, 2019), zagrożenia związane z funkcjonowaniem rodzin w trudnych okolicznościach życiowych, które nasilają się w okresie kwarantanny, przede wszystkim kwestia bezpieczeństwa dzieci i młodzieży, w tym ryzyko dla życia i zdrowia.

Analiza realizacji polityki społecznej na Ukrainie, w szczególności w zakresie świadczenia usług społecznych w kontekście pandemii COVID-19, umożliwia identyfikację *głównych priorytetów świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży w czasie pandemii COVID-19 na Ukrainie*:

- I priorytet – dostosowanie systemu świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży w czasie pandemii COVID-19;

- II priorytet – świadczenie usług społecznych i zapewnienie praw dzieci, które wróciły do swoich rodzin z zakładów opieki instytucjonalnej (szkół-internatów) podczas kwarantanny;
- III priorytet – pomoc społeczna dla rodzin z dziećmi i ochrona praw dzieci w kontekście pandemii COVID-19;
- IV priorytet – wsparcie psychospołeczne dla dzieci i młodzieży, które znajdują się w strefie linii demarkacyjnej (Doniecki, Ługanski reg.);
- V priorytet – rozwój kompetencji zawodowych pracowników socjalnych służb społecznych w czasie pandemii COVID-19;
- VI priorytet – bezpieczeństwo pracowników socjalnych w procesie świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży w kontekście pandemii COVID-19;
- VII priorytet – zwiększenie potencjału kadrowego w systemie usług społecznych dla dzieci i młodzieży w czasie pandemii COVID-19.

Abstract: The article concerns the problem of securing social services for children and youth during the COVID-19 pandemic in Ukraine. Legal and institutional principles for the provision of social services, separate activities and mechanisms have been defined, which have been developed in the field of social policy and social work regarding provision of social services for children and youth during the COVID-19 pandemic in Ukraine, including in the field of safety and protection of rights of children and adolescents in conditions of high social risk in modern society. Based on the analysis of social policy, current social processes regarding children and youth, the activities of social service social workers, author attempts to identify the main priorities for the provision of social services for children and youth during the COVID-19 pandemic in Ukraine.

Key words: social policy, social services, children, youth, COVID-19 pandemic

Streszczenie: Autorka artykułu skoncentrowała swoje uwagi wokół problemu zabezpieczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży w czasie pandemii COVID-19 na Ukrainie. Określono zasady prawne i instytucjonalne świadczenia usług społecznych, oddzielne działania i mechanizmy, które zostały opracowane w dziedzinie polityki społecznej i pracy socjalnej w kontekście świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży w czasie pandemii COVID-19 na Ukrainie, w tym w zakresie bezpieczeństwa i ochrony praw dzieci i młodzieży w warunkach

wysokiego ryzyka społecznego we współczesnym społeczeństwie. Autorka, na podstawie analizy polityki społecznej, obecnych procesów społecznych dotyczących dzieci i młodzieży, działalności pracowników socjalnych służb społecznych, podejmuje próbę identyfikacji głównych priorytetów świadczenia usług społecznych dla dzieci i młodzieży w czasie pandemii COVID-19 na Ukrainie.

Słowa kluczowe: polityka społeczna, usługi społeczny, dzieci, młodzież, pandemia COVID-19

Bibliografia

- Esping-Andersen, G. (1999). *Social Foundations of Postindustrial Economies*, Oxford University Press, Oxford 1999.
- Elfring, T. (1989). *New Evidence on the Expansion of Service Employment in Advanced Economies*, Review of Income and Wealth, seria 35, nr 45, 1989.
- Informacje o rozprzestrzenianiu się zakażenia koronawirusem COVID-19*: Centrum Zdrowia Publicznego Ministerstwa Zdrowia Ukrainy. Pobrane z: <https://moz.gov.ua/article/news> [dostęp: 02.05.2020] / [Оперативна інформація про поширення коронавірусної інфекції COVID-19 / Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України. Режим доступу: <https://moz.gov.ua/article/news>, дата звернення: 02.05.2020].
- Jak na rodziny ukraińców wpłynie długa kwarantanna*. Pobrane z: <https://dt.ua/UKRAINE> [dostęp: 04.04.2020] / [Як на сім'ї українців вплине довгий карантин. Режим доступу: <https://dt.ua/UKRAINE>, дата звернення: 04.04.2020 р.].
- Kodeks Rodzinny Ukrainy z dnia 10 stycznia 2002 r. nr 2947-III*, red. 04.02.2020. Pobrane z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> [dostęp: 03.05.2020] / [Цивільний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III, ред. 04.02.2020. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>, дата звернення: 03.05.2020].
- Kłoczko, S. (2000). *Kwarantanna na Ukrainie: rząd stawia służby społeczny w trudną sytuację*. Pobrane z: <https://dt.ua/article/print/UKRAINE> [dostęp: 04.05.2020] / [Карантин в Україні: уряд ставить соціальні служби в безвихідне становище. Режим доступу: <https://dt.ua/article/print/UKRAINE>, дата звернення: 04.05.2020].
- List Ministra Polityki Społecznej Ukrainy M. Łazebnej z dnia 26 marca 2020 r. nr 4245/0/2-20/37 o zapewnieniu praw dzieci w warunkach wdrożenia środków kwarantanny*, Ministerstwo Polityki Społecznej Ukrainy. Pobrane z: <https://www.msp.gov.ua/news/18442.html> [dostęp: 25.04.2020] / [Про забезпечення прав дітей

- в умовах проведення карантинних заходів : лист Міністра соціальної політики України М. Лазебної від 26 березня 2020 р. № 4245/0/2-20/37 / Міністерство соціальної політики України. Режим доступу : <https://www.msp.gov.ua/news/18442.html>, дата звернення: 25.04.2020].
- Międzynarodowa Organizacja Charytatywna „SOS Wioski Dziecięce Ukrainy”*. Pobrane z: <https://sos-ukraina.org> [dostęp: 06.05.2020] / [Міжнародна благодійна організація „СОС Дитячі Містечка Україна”. Режим доступу: <https://sos-ukraine.org>, дата звернення: 06.05.2020].
- Minimum Standards for Child Protection in Humanitarian Action, The Alliance for Child Protection in Humanitarian Actio*, 2019. Pobrane z: https://alliancecpa.org/en/system/tdf/library/attachments/cpms_2019_final_en.pdf?file=1&type=node&id=35094.
- Ministerstwo Polityki Społecznej Ukrainy*: oficjalna strona internetowa. Pobrane z: <https://www.msp.gov.ua> [dostęp: 06.05.2020] / [Міністерство соціальної політики України: офіційний веб-сайт. Режим доступу : <https://www.msp.gov.ua>, дата звернення: 06.05.2020].
- Ocena istniejących modeli i praktyk pracy socjalnej i usług społecznych na poziomie społeczności lokalnej*, Oxford Policy Management (Wielka Brytania) i Partnership for Every Child (Ukraine), Kijow 2017 / [Оцінка існуючих моделей і практик соціальної роботи та соціальних послуг на рівні громади / Oxford Policy Management (Wielka Brytania) i Partnership for Every Child (Ukraine), Київ 2017].
- Panele analityczne: ogólna obecna sytuacja*: oficjalny portal informacyjny Gabinetu Ministrów Ukrainy „Koronawirus na Ukrainie”. Pobrane z: <https://covid19.gov.ua/analitichni-paneli-dashbordy> [dostęp: 02.05.2020] / [Аналітичні панелі: загальна поточна ситуація / Офіційний інформаційний портал Кабінету Міністрів України „Коронавірус в Україні”. Режим доступу : <https://covid19.gov.ua/analitichni-paneli-dashbordy>, дата звернення: 02.05.2020].
- Rzecznik Praw Dziecka przy Prezydencie Ukrainy*. Pobrane z: <https://www.facebook.com/KulebaMykola> [dostęp: 06.05.2020] / [Уповноважений Президента України з прав дитини. Режим доступу : <https://www.facebook.com/KulebaMykola>, дата звернення: 06.05.2020].
- Samojlenko, N. (2009). Socjologia dzieciństwa jako przedmiot badań socjologicznych, *Społeczeństwo ukraińskie, Nr 1 (28), 2009* / [Самойленко Н. Соціологія дитинства як предмет соціологічних досліджень. Український соціум. № 1 (28). 2009].
- Slozanska, G., Horishna, N. (2016). Działalność pracownika socjalnego w zakresie świadczenia usług społecznych w społeczności lokalnej. *Zbiór prac naukowych Chmielnickiego Instytutu Technologii Społecznych Uniwersytetu „Ukraina”, Nr 12, 2016* / [Слозанська Г., Горішна Н., Діяльність фахівця із соціальної роботи з надання соціальних послуг населенню у територіальній громаді. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”. № 12. 2016].

- Stowarzyszenie Publiczne „Українська сіть на rzecz прав dzieci”*. Pobrane z: [https:// childrights.org.ua](https://childrights.org.ua) [dostęp: 05.05.2020] / [Громадська спілка „Українська мережа за права дитини”. Режим доступу : <https://childrights.org.ua>, дата звернення: 05.05.2020].
- Sytuacja na Ukrainie*: oficjalny portal informacyjny Gabinetu Ministrów Ukrainy „Koronawirus na Ukrainie”. Pobrane z: <https://covid19.gov.ua> [dostęp: 02.05.2020] / [Ситуація в Україні / Офіційний інформаційний портал Кабінету Міністрів України „Коронавірус в Україні”. Режим доступу : <https://covid19.gov.ua>, дата звернення: 02.05.2020].
- Uchwała Gabinetu Ministrów Ukrainy z dnia 8 kwietnia 2020 r. nr 264 o niektórych kwestiach świadczenia państwowej pomocy społecznej*. Pobrane z: <https://zakon.rada.gov.ua/prawo/show/264-2020-n> / [Деякі питання надання державної соціальної допомоги : Постанова Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2020 р. № 264. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264-2020-n>].
- Uchwała Gabinetu Ministrów Ukrainy z dnia 11 marca 2020 r. nr 211 o zapobieganiu rozprzestrzenianiu się ostrej choroby układu oddechowego COVID-19 spowodowanej przez koronawirusa SARS-CoV-2 na terytorium Ukrainy*. Pobrane z: <https://zakon.rada.gov.ua/law/show/211-2020-n> [dostęp: 27.04.2020] / [Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-n>, дата звернення: 27.04.2020].
- Uchwała Gabinetu Ministrów Ukrainy z dnia 21 listopada 2013 r. nr 896 o zatwierdzenie procedury identyfikacji rodzin (osób) znajdujących się w trudnych okolicznościach życiowych, świadczenia im usług społecznych i wsparcia społecznego dla takich rodzin (osób)*, red. 04.03.2020. Pobrane z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-2013-p> [dostęp: 05.05.2020] / [Про затвердження Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб) : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2013 р. № 896, ред. 04.03.2020. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-2013-p>, дата звернення: 05.05.2020].
- Uchwała Gabinetu Ministrów Ukrainy z 3 marca 2020 r. nr 177 o standardowych przepisach dotyczących centrum świadczenia usług społecznych*. Pobrane z: <https://zakon.rada.gov.ua/prawo/show/177-2020-n> [dostęp: 05.05.2020] / [Типове Положення про центр надання соціальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2020 року № 177. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/177-2020-n>, дата звернення: 05.05.2020].
- UNICEF in Ukraine*: oficjalna strona internetowa, Pobrane z: <https://www.unicef.org/ukraine/reports> [dostęp: 05.05.2020].

- Ustawa Ukrainy z dnia 5 lutego 1993 r. nr 2998-XII o formacji społecznej i rozwoju młodzieży na Ukrainie*, red. 09.08.2019. Pobrane z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12> [dostęp: 03.05.2020] / [Про соціальне становлення та розвиток молоді в Україні: Закон України від 5 лютого 1993 р. № 2998-XII, ред. 09.08.2019. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>, дата звернення: 03.05.2020].
- Ustawa Ukrainy z dnia 24 kwietnia 2001 r. nr 2402-III o ochronie dzieciństwa*, red. 09.08.2019. Pobrane z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> [dostęp: 03.05.2020] / [Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III, ред. 09.08.2019. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>, дата звернення: 03.05.2020].
- Ustawa Ukrainy z dnia 21 czerwca 2001 r. nr 2558-III o pracy socjalnej z rodzinami, dziećmi i młodzieżą*, red. 01.01.2020. Pobrane z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14> [dostęp: 05.05.2020] / [Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21 червня 2001 р. № 2558-III, ред. 01.01.2020. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>, дата звернення: 05.05.2020].
- Ustawa Ukrainy z dnia 19 czerwca 2003 r. nr 966-IV o usługach społecznych*. Pobrane z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-15> [dostęp: 05.05.2020] / [Про соціальні послуги : Закон України від 19 червня 2003 р. № 966-IV. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-15>, дата звернення: 05.05.2020].
- Ustawą Ukrainy z dnia 17 stycznia 2019 r. nr 2671-VIII o usługach społecznych*. Pobrane z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19> [dostęp: 25.04.2020] / [Про соціальні послуги : Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>, дата звернення: 25.04.2020].
- Ustawa Ukrainy z 30 marca 2020 r. nr 540-IX o zmianach do niektórych aktów ustawodawczych Ukrainy mających na celu zapewnienie dodatkowych gwarancji społecznych i ekonomicznych w związku z rozprzestrzenianiem się choroby koronawirusowej (COVID-19)*. Pobrane z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20> [dostęp: 27.04.2020] / [Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 30 березня 2020 р. № 540-IX. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20>, дата звернення: 27.04.2020].
- Wyniki badania „Jak żyje młodzież Lwowa na kwarantannie?”*, Instytut miasta, Lwów 2020. Pobrane z: <https://city-adm.lviv.ua/news/society/public-sector/278212> [dostęp: 04.05.2020] / [Результати опитування „Як живе молодь Львова в умовах карантину?” / Інститут міста, Львів 2020. Режим доступу : <https://city-adm.lviv.ua/news/society/public-sector/278212>, дата звернення: 04.05.2020].

Zakażenie koronawirusem COVID: Centrum Zdrowia Publicznego Ministerstwa Zdrowia Ukrainy. Pobrane z: <https://www.phc.org.ua/news> [dostęp: 02.05.2020] / [Коронавірусна інфекція COVID / Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України. Режим доступу : <https://www.phc.org.ua/news>, дата звернення: 02.05.2020].

Zmniejszenie wpływu pandemii COVID-19 na wrażliwe dzieci i wrażliwe rodziny: zalecane środki ochrony socjalnej, Biuro UNICEF na Ukrainie, UNICEF, Kijów 2020 / [Пом'якшення негативного впливу наслідків пандемії COVID-19 на вразливих дітей та вразливі сім'ї: рекомендовані заходи соціального захисту / Представництво ЮНІСЕФ в Україні, Київ : ЮНІСЕФ, 2020].